

הנסיגה בדמוקרטיה הליברלית וזיקתה למדיניות-חוץ בישראל ובעולם

ד"ר אייל רונן וד"ר רועי קיבריק*

ינואר 2021

ליבת ערכי הדמוקרטיה העולמית ניצבת בשני העשורים האחרונים מול אימים מצד כוחות פוליטיים אנטי-ליברליים, המתבססים בעמדות שלטון במדינות מפותחות רבות ומקדמים סדר יום לאומני-שמרני במרחב הפנים-ארצי. בה בעת, גוברים האתגרים לסדר העולמי הליברלי, מתרחשים שינויים בתהליכי קבלת ויישום החלטות בנושאי מדיניות-החוץ, וחל פחות זחל בחשיבות השותפויות הדיפלומטיות המסורתיות ובצורך בחיזוק קשרים מדיניים בין האומות בזירה הרב-לאומית. מחקר זה מבקש לבחון את הקשר בין שתי התופעות ולקבוע אם אימוץ מאפייני משטר פוליטי א-ליברלי מלווה בנסיגה בקשרי החוץ וביחסים הבינלאומיים של מדינות. המאמר מציג תובנות חדשות באמצעות ניתוח מגמות מתוך השוואה בין מדד הדמוקרטיה הליברלית לבין שורת מדדים המייצגים מדיניות-חוץ. המאמר כולל גם דיון במקרה הישראלי, שתומך בממצאים ומצביע אף הוא שהיחלשות מאפייני המשטר הדמוקרטי-ליברלי פוגעת ביחסי חוץ.

א. מבוא

בשני העשורים האחרונים נשחקים ערכי הדמוקרטיה העולמית. כוחות פוליטיים אנטי-ליברליים מתחזקים ומתבססים בעמדות שלטון במדינות מפותחות רבות. כוחות אלו נושאים בגאווה את דגל המאבק בסדר הליברלי העולמי ועוסקים בהפצת אידאולוגיה לאומנית שמרנית, באמצעות הכפפת חוקי יסוד וזכויות פרט לצרכים פוליטיים, ערעור האיזונים הנדרשים בין רשויות השלטון, שלילת הלגיטימציה של ביקורת ציבורית ועוד. מגמות מרחיקות לכת אלו מתרחשות באופן טבעי במרחב הפנים-ארצי. באותה העת, מתרבים האיומים על הסדר העולמי המוכר, תוך שינוי במאפייני מדיניות-החוץ לצד פחות בחשיבות של גורמי מקצוע האמונים על יישום השותפויות והקשרים המדיניים בין האומות בזירה הרב-לאומית. מחקר זה מבקש לבחון אם היחלשות מאפייני הדמוקרטיה הליברלית במדינות מפותחות מלווה בנסיגה בהיקף התשומות הדיפלומטיות המופנות ליישום מדיניות-החוץ, וכפועל יוצא גם בשחיקת מאזן התפוקות ובאפקטיביות של אותן מדינות בהשגת הצלחות בזירה הגלובלית. במילים אחרות, האם ניתן להצביע בנושא זה על קשר בין הפנים לחוץ והאם אימוץ מאפייני משטר פוליטי א-ליברלי במרחב הפנים-לאומי מלווה בנסיגה בקשרי החוץ וביחסייהן הבינלאומיים של מדינות?

מחקר זה עורך השוואה סטטיסטית בין ההתפתחויות במדד הדמוקרטיה הליברלית (Liberal Democracy Index), לבין שורה של מדדי מדיניות-חוץ ויחסים בינלאומיים. המחקר מתבסס על מאגר מידע המרכז נתונים כמותיים ממקורות מגוונים על 37 המדינות המפותחות החברות בארגון ה-OECD, לרבות מדינת ישראל. מדינות אלו מייצגות כשני שלישים מכלל התוצר המקומי העולמי, ועוצמתן הכלכלית מעניקה להן עוצמה פוליטית בזירה הבינלאומית. מדדי מדיניות-החוץ שנבחרו לצורך המחקר משקללים בין היתר אינדיקטורים המייצגים תשומות ותפוקות, לרבות פעילות של נציגויות דיפלומטיות בלטרליות, היקף המעורבות בפעילות ארגונים רב-לאומיים ומספר ההסכמים והאמנות הרב-לאומיות עליהם חתומות אומות. כמו כן, ייבחנו שיעורי סיוע החוץ למדינות מתפתחות, היקף השימוש בכלי "עוצמה רכה" (soft power) והשימוש בכוח נורמטיבי, וכן מצב השלום והיציבות הביטחונית ביחס למאמצי קידום שכנות וקשרים אזוריים, כמו גם שיעור הוצאות ביטחוניות מתקציבי הממשלות. בנוסף, המחקר מברר אם מאמצים דיפלומטיים לשיפור המוניטין הגלובלי

* ד"ר אייל רונן הוא עמית מחקר במכון מיתוים ובמכון טרומן לקידום השלום, האוניברסיטה העברית; ד"ר רועי קיבריק הוא מנהל המחקרים של מכון מיתוים ומרצה בחוג למדע המדינה במכללת עמק יזרעאל.

של אומות אכן מניבים את התוצאות הרצויות. עוצמת וכיוון הזיקה בין המדדים מחושבים באמצעות מקדם המתאם של פירסון (Pearson correlation coefficient),¹ ברמת מובהקות סטטיסטית של חמישה אחוזים. נקדים לסייג כי אמנם מקדם מתאם בין משתנים אינו מעיד בהכרח על קשר סיבתי, אך דווקא קיומו של קשר מובהק עשוי ללמד על זיקה בין מגמות שמתרחשות בערכי היסוד הדמוקרטיים שמובילים משטרים א-ליברליים לבין אסטרטגיות מדיניות-החוץ שהם מיישמים.

הנייר פותח בהצגת שדה המחקר - היחלשות הדמוקרטיה הליברלית ויחסי החוץ של אומות – ודן בקשר בין שתי זירות אלו, תוך השערה כי ייתכן ומדובר בקשר טאוטולוגי, מובן מאליו, כאשר יחסי החוץ הינם בעצמם מרכיב בדמוקרטיה ליברלית. החלק השני של המאמר יבחן את הקשר המתאמי בין מרכיבים שונים ביחסי החוץ, לבין מצב הדמוקרטיה במדינות השונות, ולבסוף יוצג ביתר פירוט המקרה הישראלי. מתוך הצגת הדברים ניתן יהיה לראות כי קיים קשר מתאמי מובהק בין מצב הדמוקרטיה הפנימי לבין התשומות המושקעות בקידום יחסי חוץ והתפוקות המדיניות המתקבלות בזירת פעילות זו.

ב. היחלשות הדמוקרטיה הליברלית

במהלך המאה ה-20 התגבש הסדר העולמי סביב עקרונות הדמוקרטיה הליברלית. המדינות הדמוקרטיות-ליברליות הפכו מודל לחיקוי עוד טרם סיומה של המלחמה הקרה, כאשר הזירה הבינלאומית התעצבה לאור הערכים הדמוקרטיים-ליברליים. מוסדות בינלאומיים דמוקרטיים הוקמו; אומצה הדיפלומטיה כשפה הלגיטימית לניהול יחסי החוץ; כיבוש שטחים הוצא אל מחוץ לחוק ולנורמה הבינלאומית; פורסמה מגילת זכויות האדם והאזרח של האו"ם והוקמו מוסדות סחר וארגונים בינלאומיים לשיתוף פעולה. מערכת הערכים והנורמות הדמוקרטיים-ליברליים שבמרכזם החירות והשוויון, עיצבו את זירת יחסי החוץ, קבעו את הגבולות לפעולות לגיטימיות, והגדירו את הטוב אליו יש לשאוף. עם תום המלחמה הקרה, תהליכים אלו אף התחזקו, ורעיונות כמו "האחריות להגן" (responsibility to protect), או "הביטחון האנושי" (human security) זכו למעמד של נורמות מנחות לפעילות המוסדות הבינלאומיים. במחצית השנייה של המאה ה-20 גם התגבש האיחוד האירופי, המושתת על תפיסת עולם דמוקרטית-ליברלית באופן המבטא את הקשר בין ההתרחשויות בתוך המדינה לבין יחסי החוץ שלה. האיחוד האירופי שקם מתוך אפרן של מלחמות העולם הפך לדגם אידיאלי של שיתוף פעולה אזורי וכוח נורמטיבי מוביל בזירה העולמית.

בשני העשורים האחרונים קמו כוחות נגד הקוראים תיגר על הנחות היסוד, מעמדו ותפוצתו של הסדר הדמוקרטי-ליברלי בתוך המדינות וביחסים ביניהן. בקרב מדינות רבות מתחזק בהדרגה כוחן של ישויות פוליטיות בעלות מאפיינים א-ליברליים, שבעבר פעלו בשולי הדמוקרטיה עם השפעה מוגבלת על יסודות המשטר. גורמים אלו נמצאים כיום במרכז מוקדי הכוח במדינות רבות, ומיישמים הלכה למעשה סדר יום ומדיניות המנוגדים לתפישות עולם וערכי יסוד דמוקרטיים-ליברליים שהתגבשו במשך עשרות השנים האחרונות.² משטרים דמוקרטיים א-ליברליים אלו צומחים בעזרת מנגנונים דמוקרטיים ומשתמשים במבנה הדמוקרטי (לרוב תוך מתן בכורה לעקרון הכרעת הרוב), ופועלים בה בעת כנגד הערכים הליברליים ועקרונות דמוקרטיים אחרים. משטרים א-ליברליים שואפים להסיר את המגבלות החלות על נציגים נבחרים, להחליש את מערכת האיזונים והבלמים בין הרשויות השונות, לפגוע בעצמאות מערכת המשפט ולהחלישה, לרכז את מירב הכוח השלטוני ברשות המבצעת, ולהכפיף את שלטון החוק לצרכים פוליטיים צרים. זאת תוך התערבות מוגברת בחיי האזרחים ולעיתים פגיעה בחופש ובזכויות פרט בסיסיות המעוגנים לרוב בחוקה או בחוקי יסוד (חופש הביטוי, חופש דת, חופש התנועה וכו'). מגמות אלו מתהוות בד בבד עם התעצמות גל הפופוליזם³ ברמה המקומית והגלובלית ועליית קרנה של פוליטיקת הזהויות (identity politics).⁴ לצד דרישה ציבורית גוברת להחלפתם של משטרים דמוקרטיים בממשלים סמכותניים (democratic deconsolidation),⁵

¹ Eric W. Weisstein, "Statistical Correlation," *Mathworld.wolfram*. Retrieved on 22 November 2020.

² Amitai Etzioni, "The Rising (More) Nation-Centered System," *The Fletcher Forum of World Affairs*, 2018, pp. 29-53.

³ William A. Galston "The Populist Challenge to Liberal Democracy," *Journal of Democracy* 29(2), 2018, pp. 5-19.

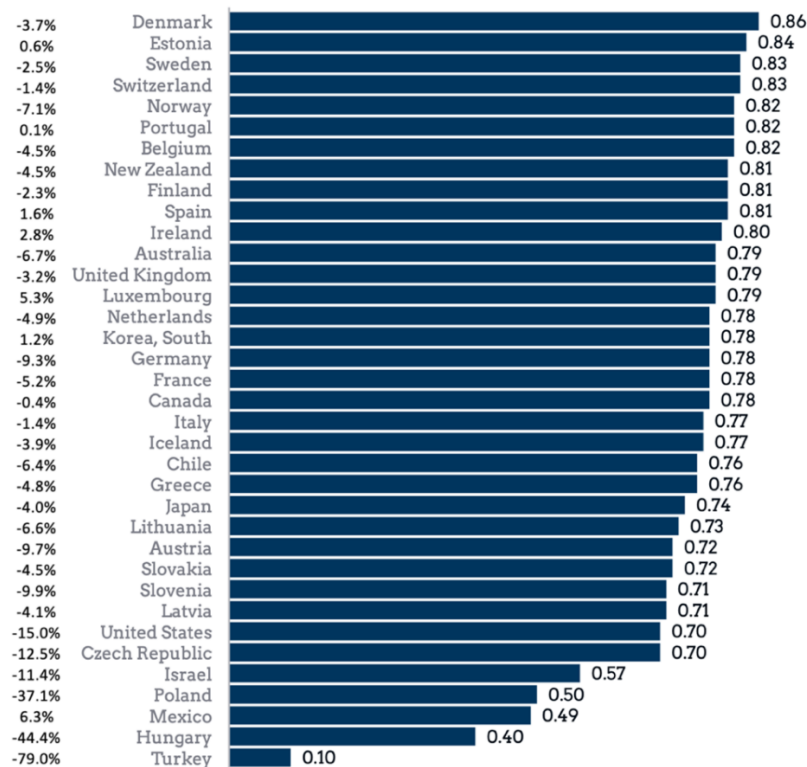
⁴ Cressida Heyes, "Identity Politics," *Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive*, 2002.

⁵ Roberto Stefan Foa and Yascha Mounk "The Danger of Deconsolidation: The Democratic Disconnect," *Journal of Democracy* 27(3), 2016, pp. 5-17.

והעמקת הפרסונליזציה הפוליטית (political personalization),⁶ תהליכים אלו מרוקנים מתוכן את הדמוקרטיה ממרכיביה המהותיים-ערכיים (the "hollowing" of democracy),⁷ הלכה למעשה.

מגמת שחיקת הדמוקרטיה העולמית ותהליך שינוי משטרים פוליטיים במדינות מפותחות מדמוקרטייות לאוטוקרטייות בשנים האחרונות, מקבל ביטוי מובהק בדו"ח Democracy Report 2020 שמפרסם מכון Varieties of Democracy. הדו"ח מציין כי לראשונה מאז שנת 2001, מספר המדינות המוגדרות אוטוקרטייות מהוות רוב מספרי, ו-35 אחוזים מאוכלוסיית העולם מתגוררים במדינות אלו.⁸ מגמה זו באה לידי ביטוי גם במדד הדמוקרטיה הגלובלית של האקונומיסט שקובע כי מצב הדמוקרטיה העולמית הוא הגרוע מאז שנת 2006.⁹ מגמה זו לא פוסחת על האיחוד האירופי, המתמודד עם מאבק פנימי על מאפייני המשטר ברבות מהמדינות החברות בו – תהליך המכונה לעיתים "גירעון דמוקרטי".¹⁰ לשם המחשה, בעקבות צעדי מדיניות שונים בהונגריה בתקופה האחרונה, הוריד מכון המחקר Freedom House את דירוגה לקטגוריית "משטר היברידי" (בין דמוקרטיה לדיקטטורה), ואילו פולין, החברה אף היא באיחוד האירופי (א"א), הורדה לדרגת "דמוקרטיה למחצה". שתי מדינות המועמדות להצטרף לאיחוד, סרביה ומונטנגרו, שויכו אף הן לקטגוריית משטר היברידי.¹¹ התפתחויות אלו באות לידי ביטוי בגרף 1, המציג את השינוי בדירוג המדינות לפי מדד הדמוקרטיה הליברלית בשנת 2019 לעומת שנת 2000.

גרף 1: דירוג המדינות לפי מדד הדמוקרטיה הליברלית, 2019
(משמאל שיעור השינוי בהשוואה לשנת 2000)

⁶ Gideon Rahat and Ofer Kenig [From Party Politics to Personalized Politics?: Party Change and Political Personalization in Democracies](#), (Oxford: Oxford University Press, 2018).

⁷ Peter Mair, ["Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy"](#), Verso Trade, 2013.

⁸ ["Autocratization Surges – Resistance Grows. Democracy Report 2020,"](#) Varieties of Democracy Institute (V-Dem), 2020.

⁹ ["Global Democracy in Retreat,"](#) The Economist Intelligence Unit, 21 January 2020.

¹⁰ R. Daniel Kelemen, ["Europe's Other Democratic Deficit: National Authoritarianism in Europe's Democratic Union,"](#) Government and Opposition 52(2), 2017, pp. 211-238.

¹¹ Zselyke Csaky, [Nations in Transit 2020: Dropping the Democratic Facade](#), Freedom House, 2020, pp. 3-26.

מדד הדמוקרטיה הליברלית שהוזכר מעלה מדרג מדינות לפי יישום נורמות הדמוקרטיה הליברלית. המדד משקלל שורה של משתנים כגון זכות הבחירה, קיומן של בחירות נקיות, רמת השוויון בפני החוק, מידת חופש ההתאגדות, חופש הביטוי ועוד. המדד מעניק ערך שנע בין חלש לחזק (בין 0 ל-1), כלומר ככל שהמדינה מקדמת ערכי דמוקרטיה ליברלית, הערך במדד גבוה יותר ושואף ל-1. על פי מדד ה-Liberal Democracy, מבין 36 המדינות המפותחות בעולם החברות בארגון ה-OECD, חמשת המדינות בהן מדד הדמוקרטיה הליברלית היה הגבוה ביותר ב-2019 היו דנמרק, אסטוניה, שבדיה, שווייץ ונורבגיה (0.83, 0.84, 0.86). אחוזים בשתי המדינות הבאות ו-0.82 אחוזים בהתאמה, גרף 1). רק בשבע מדינות נרשם שיפור במדד הדמוקרטיה הליברלית מאז תחילת המילניום ועד 2019. המדינה הבולטת לחיוב היא מקסיקו (6.3 אחוזי שיפור), אולם חשוב לציין כי הערך שלה עדיין נמוך משמעותית ביחס לשאר המדינות והיא ממוקמת מתחת לישראל ולפולין ומעל הונגריה ותורכיה. המדינות הנוספות בהן התרחש שיפור בתקופה זו הינן לוקסמבורג, אירלנד, ספרד, דרום קוריה, אסטוניה ופורטוגל, אולם נדגיש כי גם לגביהן מדובר בשיפור מינורי. בשאר 29 המדינות התרחשה מגמה שלילית בערך המדד, כאשר ירידה מינורית חלה בקנדה, איטליה, שווייץ ופינלנד. המדינות בהן התרחשה הירידה החדה ביותר במדד הדמוקרטיה הליברלית, בסדר יורד: תורכיה, הונגריה, פולין, ארה"ב, צ'כיה וישראל (שינוי שלילי של 79, 44.4, 37.1, 15, 12.5, ו-11.4 אחוזים בהתאמה, גרף 2). על פי הדו"ח האחרון, ארה"ב סובלת מהשחיקה הרבה ביותר בדמוקרטיה והידרדרות לשלטון סמכותני (תהליך אוטוקרטיזציה) מקרב ארצות מערב אירופה וצפון אמריקה בשני העשורים האחרונים.

ג. מדדי מדיניות-החוץ ביחס למדד הדמוקרטיה הליברלית

מדיניות-החוץ הינה מכלול היוזמות והפעילויות שמבצעת מדינה בזירה הבינלאומית למימוש יעדיה הלאומיים והיא נגזרת במידה רבה מהרכב המשטר הפוליטי. מכאן שמגוון האינטרסים והשיקולים של הדרג הריבוני הנבחר עשוי להשפיע הן על קביעת מדיניות-החוץ והן על אופן ההתייעצות ומידת קבלת המלצותיהם של הגורמים המקצועיים האמונים על יישום מדיניות קשרי החוץ. התוויית וביצוע מדיניות-החוץ בזירה הציבורית והתקשורתית הגלובלית לרוב אינם מוגבלים באופן בלעדי למשרד החוץ ולשלוחותיו, אלא מערבים שותפים ושחקנים רבים. למרות זאת, חשוב להדגיש כי חרף התופעה הרחבה של פיחות מעמדם של משרדי חוץ לצד שינוי במאפייני הפעולה הדיפלומטיים הקלאסיים והתאמתם לעידן המודרני,¹² במרבית המדינות עדיין מקובל כי משרד החוץ הינו הגוף האחראי על ניהול, תיאום והובלת קשריה הבינלאומיים של המדינה ועל יישום מדיניות-החוץ שלה. יתרונות משרד החוץ ביצירת השפעה מדינית נסמכים בעיקר על נכסים ייחודיים העומדים לרשותם של דיפלומטים מקצועיים. אלו כוללים סמכות מדינית, תשתית של נציגויות דיפלומטיות, רשתות נרחבות של קשרים אישיים וגישה ישירה למקבלי החלטות, היותם מוקדי ידע מקומי ויכולתם לזהות מגמות מתהוות, קשר עם קהילות מקומיות, ביצוע אינטגרציה בין רשויות וגופי ממשל לבין מקבילים בעולם, איסוף מידע וגיבוש נרטיבים תוך הפעלת יעדי אסטרטגיה תקשורתית ושימוש בכלי דיפלומטיה ציבורית.

יעדי ומטרות מדיניות-החוץ של כל מדינה מכילים תמהיל של נושאים ביטחוניים, כלכליים, תרבותיים ואחרים. גיבוש סדרי העדיפויות הייחודיים לכל מדינה גם משפיע על היקף ואופן הקצאת משאבים להשגת היעדים שנקבעו. קיצוץ בתקציבים ממשלתיים לקידום יחסי חוץ עשוי ללמד על הירידה בחשיבות שמוחסת להשגת מטרות באמצעות הידוק קשרים בינלאומיים. סדר עדיפות זה עשוי להשפיע גם על אופן קבלת ההחלטות ועל הבחירה בכלים הדיפלומטיים והשיטות ליישום דרכי הפעולה שנקבעות להשגתן. יתרה מזאת, בכל מדינה הבחירה בכלים ובדרכי הפעולה והקצאת המשאבים ליישום מדיניות יחסי החוץ וחלוקתם, מבוצעים לפי סולם ערכים שונה ולעיתים, כאמור, גם על ידי משרדי ממשלה שאינם משרד החוץ.¹³ חשוב לזכור כי מדינות מוסיפות אל סל הכלים ודרכי הפעולה הדיפלומטיים¹⁴ כלים מהעולם הכלכלי או הצבאי. מדינות נבדלות זו מזו בשיעור השקעת משאביהן בפריסה גיאוגרפית של נציגויות, בהעסקת כוח אדם דיפלומטי מיומן, ביצירת בריתות והסכמים או במתן סיוע למדינות מתפתחות, כמו גם בנטייה להשתמש במרכיבי עוצמה "רכה", "קשה" או תמהיל של אמצעים אלו. רמת הדיוידנדים שכל מדינה מצליחה לגזור בזירת יחסי החוץ היא פועל

¹² Brian Hocking (ed.), *Foreign Ministries: Change and Adaptation*, (Cham, Switzerland: Springer, 2016).

¹³ השוואה רוחבית של תקציבי משרדי החוץ במדינות המפותחות אינה אפשרית, לדאבוננו, הן בשל היעדר נתונים מהימנים, אך גם בשל השינויים התכופים באחריות לביצוע וכפועל יוצא ברכיבי התקציב הממשלתי המופנים ליישום מדיניות חוץ בין משרדי ממשלה שונים בשל מגוון אילוצים וצרכים פוליטיים.

¹⁴ Christopher Hill, *Foreign Policy in the Twenty-First Century*, (London: Macmillan International Higher Education, 2016).

יוצא של שיעורי ההשקעה היחסיים, התאמתם לנורמות המערכת, ובחירת הכלים ודרכי הפעולה למימוש יעדים ומטרות.

כדי לאמוד את האפקטיביות של מדינות בזירה הבינלאומית והצלחתן ביישום אסטרטגיית יחסי חוץ, יש לבצע השוואה איכותית של היקף הפעילות הדיפלומטית בטווח הארוך והקצר, לצד השוואה כמותית, וזאת אל מול המטרות והיעדים של כל מדינה. מחקר זה שם דגש על הפן ההשוואתי של מדד הדמוקרטיה הליברלית אל מול משתנים בעלי מאפיינים כמותיים המייצגים תשומות, כגון היקף הפעילות הדיפלומטית, שיעור סיוע החוץ למדינות נחשלות ואחרים, לצד משתני תפוקה, כגון מספר ההסכמים והאמנות הבינלאומיים עליהם חתומות מדינות, מידת היציבות והשלום בהן ורמת המוניטין שלהן בעיני העולם. מבחינה אינטואיטיבית, כל אלו הינם מדדים ליברליים בערכם הנורמטיבי וצפויה הלימה בין היחלשות הערכים הליברליים בתוך המדינה לבין היחלשות הפעילות לאור נורמות ליברליות בזירה הבינלאומית. ההשוואה הכמותית שמחקר זה מבצע מאששת את האינטואיציה ומציגה קשר מובהק בין הרמה המקומית והבינלאומית.

1. גלובליזציה פוליטית – פריסה דיפלומטית והסכמים בינלאומיים

על אף השוני המובהק בין יעדי מדיניות-החוץ של כל מדינה, מעטים יחלקו על העובדה כי יישום מדיניות-חוץ אפקטיבית תלוי במידה רבה בהיקף ואופן נוכחותן הפיזית של מדינות בזירה הדיפלומטית הפוליטית הגלובלית. נוכחות זו נמדדת הן בפריסת נציגויות דיפלומטיות במדינות היעד, הן בחברות והשתתפות פעילה בעבודת מוסדות בינלאומיים וכן ברקימת קשרים של שליחי המדינה עם גורמי ממשל מקומיים וארגוני מפתח מהסקטור הפרטי והמגזר השלישי. מידת האפקטיביות של מדיניות-החוץ של מדינות נבחנת במעורבותן של שליחיה בהובלה, איתור שותפויות, יישום וחתימה על הסכמים בילטרליים ומולטילטרליים שמשרתים את האינטרסים של המדינה. הסכמים אלו עשויים להקיף תחומי עניין מגוונים כגון שיתוף פעולה בטחוני, הסכמי כלכלה, מסחר בינלאומי והשקעות, איכות סביבה, תרבות, חינוך ועוד.

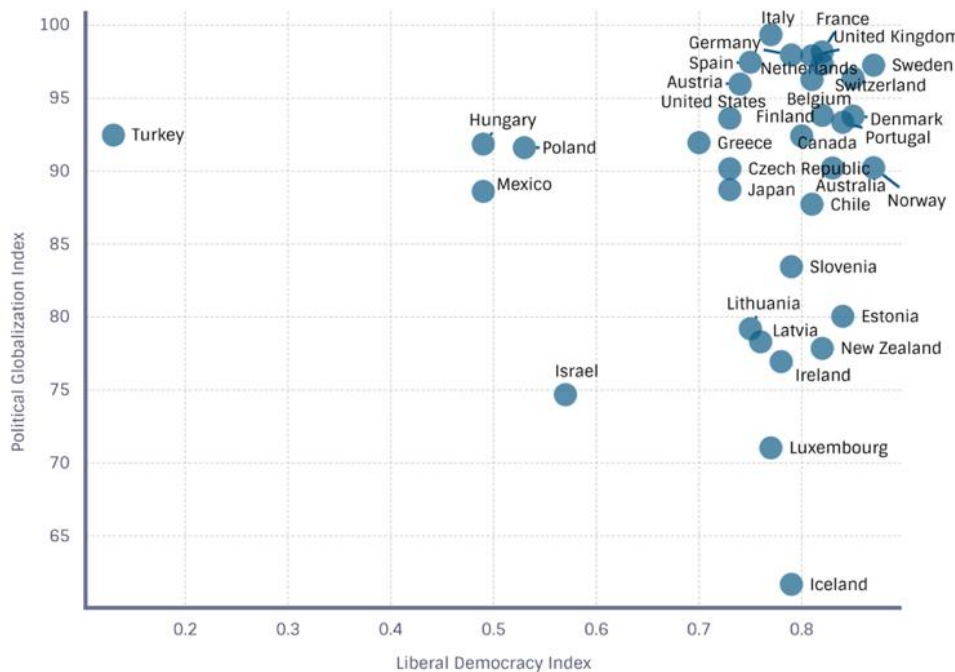
מדד הגלובליזציה הפוליטית (Political Globalization Index) של KOF Swiss Economic Institute משקלל שורה של פרמטרים ביניהם: מספר השגרירויות ונציגויות דיפלומטיות בכירות של המדינה, מספר החברויות בארגונים בינלאומיים, השתתפות במשלחות שלום של האו"ם, מספר ההסכמים עליהן חתומות לפחות שתי מדינות.¹⁵ הנתונים זמינים לשני העשורים האחרונים עד לשנת 2017. על פי מדד זה, חברות ה-OECD המובילות את מדד הגלובליזציה הפוליטית בסדר יורד הינן איטליה, צרפת, גרמניה, אנגליה וספרד. המדינות המדורגות במקומות הנמוכים ביותר הן איסלנד, לוקסמבורג, ישראל, אירלנד וניו זילנד. השוואה על פני זמן מראה כיצד למעט מדינה אחת (איסלנד) אשר הערך שלה במדד ירד מאז תחילת האלף הנוכחי, התרחשה עלייה בערך אשר העניק להן המדד. שלוש המדינות הבלטיות, לטביה, אסטוניה וליטא, הציגו את העלייה המשמעותית ביותר בדירוג בשני העשורים האחרונים (49, 30 ו-25 אחוזים בהתאמה).

התבוננות על מידת הזיקה בין מדד הדמוקרטיה הליברלית לבין מדד הגלובליזציה הפוליטית מעלה תובנות מעניינות. ראשית, קיים מתאם חיובי ומובהק בין שני המדדים, ברמת מובהקות סטטיסטית של חמישה אחוזים. הדבר עשוי ללמד שכלל שהמערכת הפוליטית במדינה מאופיינת יותר כדמוקרטית ליברלית, כך הנוכחות הדיפלומטית שלה בזירה הגלובלית, רמת שיתוף הפעולה שלה עם ארגונים בינלאומיים וכריתת הסכמים בילטרליים מתקיימים בעצימות גבוהה יותר בהשוואה למדינות בהן מתרחשות מגמות א-ליברליות. כפי שניתן לראות בגרף 2, מרבית המדינות במדגם מרוכזות בחלק העליון הימני, כלומר מקדם המתאם בין שני המדדים הוא חיובי וגבוה באופן מובהק. אחדות מהמדינות, על אף דירוגן הגבוה במדד הדמוקרטיה הליברלית, נמצאות במקום נמוך יותר במדד הגלובליזציה הפוליטית (המדינות הבלטיות, סלובניה, אירלנד, לוקסמבורג וניו זילנד). איסלנד, כאמור, בולטת במיוחד בהיבט זה, אך ניתן לשער כי היותה מרוחקת גיאוגרפית וקטנה יחסית במספר תושביה תורמים להסבר. לעומתן, הונגריה, פולין ומקסיקו אשר מדורגות נמוך במדד הדמוקרטיה הליברלית זוכות לערך יחסית דומה לממוצע כלל האומות המפותחות במדד הגלובליזציה הפוליטית. תורכיה היא דוגמא בולטת למדינה שבה רמת הגלובליזציה הפוליטית גבוהה יחסית בניגוד למיקומה הנמוך משמעותית בדירוג מדד הדמוקרטיה הליברלית.

¹⁵ KOF Swiss Economic Institute, "Indicators," ETH Zurich. Retrieved on 29 November 2020.

עוצמת הזיקה בין המדדים נחלשת במרוצת השנים, אם כי היא עדיין חיובית ומובהקת. העובדה שניתן לזהות עלייה בממד הגלובליזציה הכללי עם ירידה בממד הדמוקרטיה הליברלית עשויה להצביע על כך שחלים שינויים גם באופי הגלובליזציה עצמה, ויש להעמיק ולבחון את זהות המשתנים ושקלולם בממד. למשל, השתתפות במשלחות שלום של האו"ם הינה פעילות ההולמת את הערכים הליברליים ומעניקה ניקוד בממד הגלובליזציה למדינה שבחרה בדרך זו. מנגד, הסכמים בילטרליים יכולים להישען על אינטרסים משותפים בין מדינות, ללא קשר הכרחי לסט ערכים ליברלי. על רקע זה, ניתן לצפות בגידול בהסכמים בילטרליים ועלייה בממד הגלובליזציה גם כאשר חלה ירידה בממד הדמוקרטיה הליברלית. מעניין יהיה לבחון תהליך זה לאורך השנים הבאות, ולראות האם הגלובליזציה שהתעצבה בסוף המאה ה-20 על בסיס האידיאולוגיה ה(ניאו)ליברלית, משנה את פניה ואת ערכיה המכוננים.

גרף 2: מדד הגלובליזציה הפוליטית בהשוואה לממד הדמוקרטיה הליברלית

2. עוצמה רכה/כוח נורמטיבי (Soft Power)

לאורך מרבית ההיסטוריה של מדינות הלאום, פעלו אומות למימוש יעדיהן והגדלת הדומיננטיות בזירה הבינלאומית באמצעות הפעלת כוח צבאי, לחץ כלכלי או שילוב הגורמים הללו ("עוצמה קשה"). בעידן המודרני, מתרחבת ההכרה כי מוניטין חיוביים בזירה הבינלאומית מחייבים הרחבת הכלים הדיפלומטיים לאמצעים לא-אלימים ויישום "עוצמה רכה", מונח שטבע ג'וזף ניי (Joseph Nye) בשנות ה-90 ומבטא את התפישה כי "כוח עם אחרים יכול להיות יעיל יותר מאשר כוח על אחרים". השימוש ב"עוצמה רכה" בזירה הגלובלית בא לידי ביטוי כאשר מדינה מצליחה לגרום למדינה אחרת לפעול בהתאם לרצונה מבלי להפעיל אמצעי כפייה או התניה (בניגוד ל"עוצמה קשה"), אלא בדרכי שכנוע, בניית אמון או באמצעות אימוץ נורמות, אמונות וערכים זהים.¹⁶

המשמעות הנגזרת מכך היא, שרצוי אף להרחיב ולעיתים להחליף את כלי המדיניות המסורתיים לשם השגת השפעה בזירה הגלובלית באמצעות משאבים נורמטיביים ושימוש במנופי לחץ דיפלומטיים מגוונים. "עוצמה רכה" כוללת את הפיכת המדינה למודל לחיקוי בהיבטים כגון ערכים, אמונות ותרבות, חינוך, טכנולוגיה ועוד. כמו כן, בעולם מורכב ומקושר יותר, בו התלות ההדדית חשובה מאי פעם, על מנת למקסם יעדים בזירה הבינלאומית רצוי להרחיב "עוצמה קשה" גם לכלי קידום אסטרטגיה דיפלומטית "רכים" ובהם משקל רב יותר לכלי מדיניות המבוססים על שיתופי פעולה, יצירת רשתות של קשרים אישיים ובניית יחסי אמון.

¹⁶ Joseph S. Nye Jr., "Soft Power: The Means to Success in World Politics," *Public Affairs*, 2004.

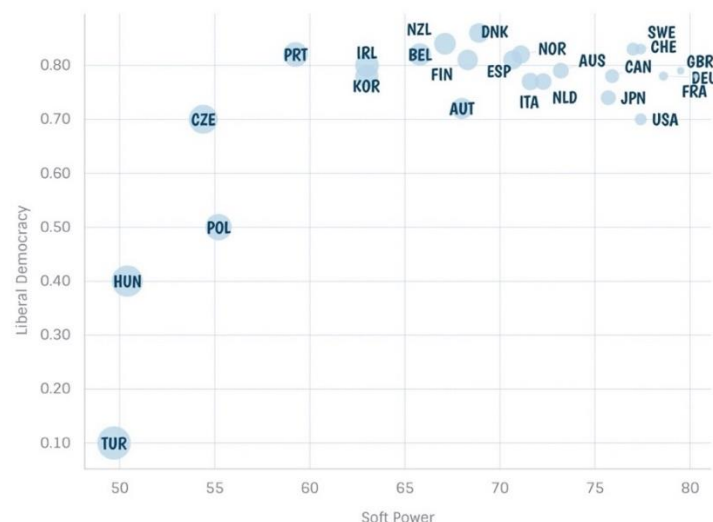
מדד העוצמה הרכה (SoftPower30) אשר יצרו שני מכוני מחקר אמריקאים - Portland Consultancy ו-USC Center on Public Diplomacy (CPD) מאפשר השוואה ביישום משאבי עוצמה רכה.¹⁷ המדד בוחן נתונים החל משנת 2015 ומשקלל פרמטרים המאוגדים בשש קטגוריות:

- **תרבות** - אתרי מורשת עולמית, תיירות נכנסת, מספר ביקורים במוזיאונים;
- **מעורבות גלובלית** - חברות בארגונים ואמנות בינלאומיות, מספר נציגויות דיפלומטיות;
- **חינוך** - השוואה בינלאומית בין אוניברסיטאות, פרסומים אקדמיים, מספר סטודנטים זרים;
- **דיגיטל** - נוכחות ומספר עוקבים במדיה חברתית, שירותים ממשלתיים דיגיטליים;
- **ממשלה** - יחסי ממשלה וחברה אזרחית, זכויות אדם, שוויון מגדרי;
- **כלכלה** - מספר הפטנטים, רמת הפתיחות, התחרותיות, והחדשנות בהשוואה גלובלית.

מדד העוצמה הרכה מעניק דירוג גבוה למדינות אירופה ומציין מגמת היחלשות של צפון אמריקה ושינוי חיובי באסיה. המדינות המובילות בדירוג 2019 היו צרפת, אנגליה, גרמניה, שבדיה וארה"ב. המדינות המדורגות במקומות הנמוכים ביותר היו תורכיה, הונגריה, יוון, צ'כיה ופולין. בנוסף, התבוננות על ערכי מקדם המתאם הסטטיסטי של הקשר בין מדד הדמוקרטיה הליברלית לבין מדד העוצמה הרכה, מצביעה על מתאם חיובי ומובהק. המשמעות הנגזרת מכך היא שקיימת זיקה חיובית בין השינוי בדירוג של מדינות במדד הדמוקרטיה הליברלית לבין שיעור השינוי בעצמות השימוש במשאבי "עוצמה רכה".

אף שהשוואה של מדד העוצמה הרכה על פני ציר הזמן מצביעה על מגמת שיפור דווקא במדינות כמו סין, צ'כיה, פולין ותורכיה, נדגיש כי מבין המדינות המופיעות בדירוג הכללי של מדד העוצמה הרכה, אלו עדיין מדורגות במקומות נמוכים משמעותית בהשוואה למדינות מערב אירופה וארה"ב. האם המדינות הא-ליברליות עדיין מכירות ב"עוצמה רכה" ככלי אפקטיבי להשגת יעדים בזירת החוץ, או שמא כלי זה מאומץ רק על ידי משטרים ליברליים היות והוא הולם את האמונה הנורמטיבית הקוראת לשימוש מופחת בכוח? הפרשנות המקובלת מההשוואה בין המדדים עשויה ללמד שגם מדינות א-ליברליות מזהות בהדרגה את חשיבות השימוש בכלים אלו, ומנסות לקדם באמצעותם אינטרסים לאומיים בזירת יחסי החוץ.

גרף 3: השוואת מדד העוצמה הרכה למדד הדמוקרטיה הליברלית, 2019

¹⁷ מידע נוסף ניתן למצוא באתר של המדד.

3. מתן סיוע חוץ לפיתוח כלכלי של מדינות מתפתחות

הקצאת משאבים לטובת סיוע ופיתוח כלכלי ושיקום של מדינות נחשלות היא בין הכלים המרכזיים העומדים לרשות מדינות מפותחות. תמיכה זו עשויה להיות בצורת מתן כספים, אשראי, ערבות או בצורה עקיפה כגון סיוע הומניטרי, הכשרות מקצועיות ועוד. סיוע חוץ מוענק מטעמים מגוונים, בהם סולידריות וערבות הדדית בסיסית, צורך לייצר השפעה מדינית ולקשור בריתות, רצון לחזק מוניטין בינלאומי ולקדם את עוצמתה הרכה של המדינה, או אינטרסים הקשורים בהצגת העוצמה הכלכלית של המדינה התורמת בזירה הבינלאומית והנחת בסיס לקידום הסחר והחזר השקעות. מכאן, נראה שפעילות זו אינה נשענת רק על ערכים אלטרואיסטיים ההולמים את הערכים הדמוקרטיים-ליברליים, אלא גם על שיקולי עלות-תועלת הרלבנטיים למדינות א-ליברליות.

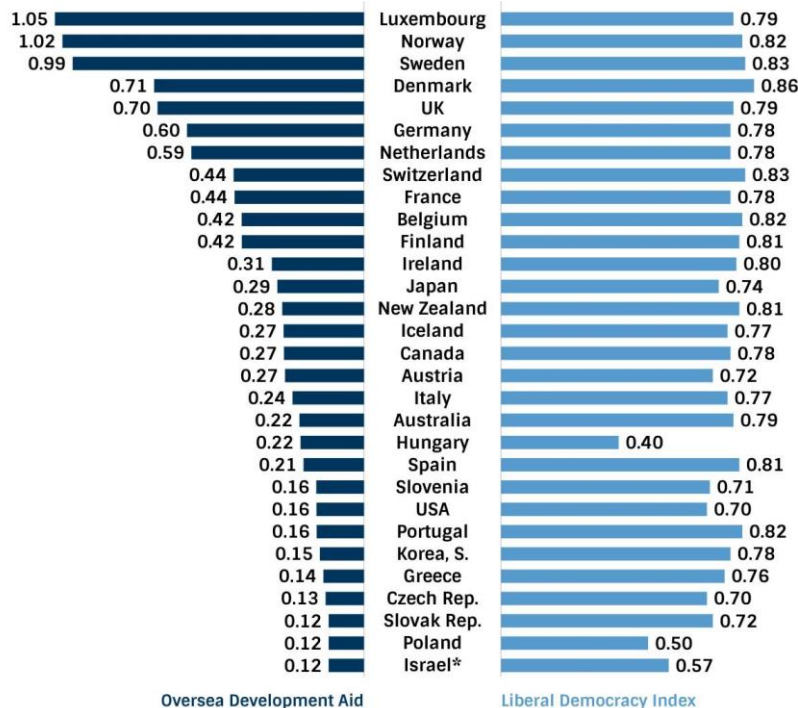
לצורך השוואה בינלאומית בין סיוע החוץ שמעניקות מדינות נשתמש בנתוני אמת על היקף הסיוע לרמת הפיתוח הכלכלי של מדינות מתפתחות (Overseas Development Aid), אשר נאספו על ידי ארגון ה-OECD עבור השנים 1990-2019.¹⁸ באופן ספציפי, בנייר זה נבחן המדד המייצג את תרומתן של ממשלות לפיתוח הכלכלי ולרווחה של מדינות מתפתחות (כאחוז מהתוצר הלאומי הגולמי של המדינה התורמת), אשר אינו כולל העמדת אשראי ומתן הלוואות למטרות צבאיות. נציין כי בשנה האחרונה בה זמינים נתונים, הסתכם היקף סיוע החוץ של המדינות המפותחות בכ-153 מיליארדי דולרים, המייצג גידול של 1.4 אחוזים בהשוואה לשנה הקודמת וכ-0.3 אחוזים מסך התוצר הלאומי הגולמי של כלל המדינות.

על פי מדד הסיוע למדינות מתפתחות, חמש התורמות המובילות בקרב חברות ה-OECD והיחידות שעומדות ביעד הבינלאומי המוסכם של 0.7 אחוזים (תרומה כאחוז מהתוצר הלאומי הגולמי) הן לוקסמבורג, נורבגיה, שבדיה, דנמרק ואנגליה. לעומתן, המדינות שתורמות כספי סיוע בשיעור הנמוך ביותר הן ישראל, פולין, צ'כיה, יוון ודרום קוראיה (גרף 4). בהשוואה עתית בין שיעורי הסיוע למדינות מתפתחות נציין את העובדה כי לאורך השנים, מתרחש גידול בשיעור הסיוע שמעניקות מעל ל-70 אחוזים מהמדינות המפותחות, כאשר הבולטת מכולן היא תורכיה, אשר שיעור הסיוע שלה כאחוז מהתוצר הלאומי הגולמי גדל פי 10 בקירוב במרוצת העשור האחרון. עוד נדגיש כי מתן סיוע החוץ הטורקי, בעיקר למדינות שכנות, נעשה ברובו מתוך רצון לקדם אינטרסים הממזגים זיקה היסטורית-כלכלית-גיאוגרפית עם שיקולי הגירה וביטחון, לצד שאיפות מדיניות גיאופוליטית המבקשת לחזק ולממש את אתוס האימפריה העות'מאנית, שמוביל שליטה ארדואן.

בדיקת המתאם הסטטיסטי בין השינוי שמתרחש במדד הדמוקרטיה הליברלית לבין שיעור השינוי בהיקף הסיוע למדינות מתפתחות כאחוז מהתוצר הלאומי הגולמי, לאורך השנים, מצביעה על ערך מקדם מתאם חיובי ומובהק. המשמעות היא שמדינות בהן מתחזקים מאפייני משטר ליברלי, רמת מעורבות במתן סיוע למדינות נחשלות מתרחשת במידה גדולה יותר באופן משמעותי בהשוואה למדינות בהן מתקיימת מגמה של התחזקות כוחות א-ליברליים. עוד נמצא כי בעשור האחרון, עוצמת הזיקה בין המשתנים אף מתחזקת. דבר זה עשוי לנבא ירידה כללית במחויבות העתידית לסיוע כלכלי למדינות מתפתחות ככל שתעמיק מגמת ההיחלשות במאפיינים ליברליים של מדינות מפותחות.

¹⁸ [Development Finance Standard](#), OECD, 2020. Retrieved on 29 November 2020.

גרף 4: סיוע כלכלי למדינות מתפתחות, 2019

*נתוני ישראל הזמינים ביותר הם לשנת 2017

4. קידום שלום ויציבות ביטחונית

מדיניות-חוץ עשויה לפעול לחיזוק יחסי שכנות, קידום הסדרי שלום, בטחון והגנה ברמה האזורית ומול גורמים המהווים איום מרוחק, תוך חתירה למזעור מתחים והורדת הסיכון שמשברים חיצוניים יתדרדרו לכדי סכסוכים צבאיים אלימים. מדיניות דיפלומטית וקשרי חוץ יעילה עשויה לתרום לא רק להשגת מטרות אלה וליישובם של סכסוכים ולאפשרות של חתימה על הסכמי שלום, אלא לקדם גם את תנאי הסביבה המיטביים לתחזוקת יחסי שלום וקשרי ידידות בין מדינות ובין עמים לאורך שנים ארוכות. יש לזכור כי ערך השלום ופתרון סכסוכים בדרכים לא אלימות הם בסיס הרעיונות והמבנים הדמוקרטיים.

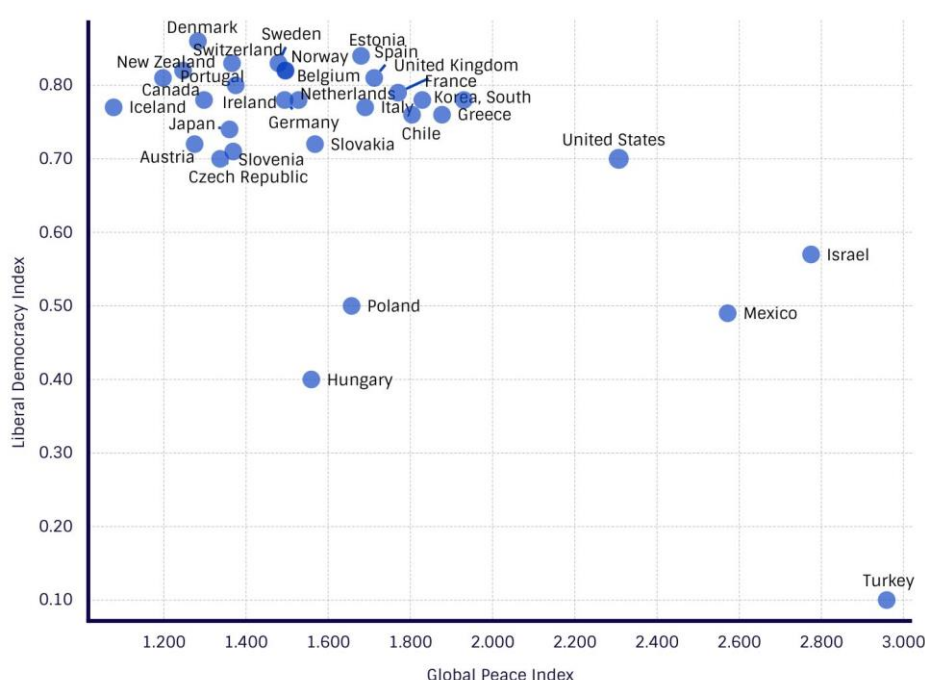
בחלק זה של המחקר נשתמש במדד השלום הגלובלי (Global Peace Index) של The Institute for Economics & Peace (IEP) המדרג 163 מדינות מאז שנת 2007.¹⁹ מדד זה מאפשר השוואה בינלאומית של השימוש בכלי מדיניות-חוץ לטובת קידום יחסי שלום והפחתת הסיכון ליציבות ביטחונית. המדד משקלל שורה של פרמטרים המייצגים בין השאר איזונים ביטחוניים חיצוניים לצד הזדמנויות לקידום יחסי שלום אזורי עם מדינות שכנות, ועוד. באמצעות המדד ניתן לזהות מגמות הקשורות לרמת ההגנה והביטחון, היקף הסכסוכים המקומיים והבינלאומיים וכן את רמת המיליטריזציה במדינות שונות. המדד מעניק לכל אחת מהמדינות ערך על סולם שנע בין 1 ל-5; ככל שערך המדד נמוך, המשמעות היא שרמת השלום והיציבות הביטחונית גבוהות יותר.

מהמדד עולה כי בשנה האחרונה, כמו בתשע מתוך תריסר השנים הקודמות, נרשמה התדרדרות במצב השלום העולמי. שנת 2018 הייתה השנה הראשונה לאחר חמש שנים רצופות בה מדד השלום הגלובלי רשם שיפור בעקבות התפוגגות ההסלמה בחזית הרוסית-אוקראינית והמלחמה בסוריה. הסיבה להיחלשות המדד מחדש טמונה בעלייה ברמת המתיחות העולמית שנובעת מהתפרצות מגפת הקורונה. מבין כלל המדינות שנכללו במדד, המדינות המדורגות כשלולות ביותר בסדר יורד הינן איסלנד, ניו זילנד, פורטוגל, אוסטרליה ודנמרק. המדינות המדורגות בתחתית מדד השלום הגלובלי הינן תורכיה, ישראל, מקסיקו וארה"ב.

¹⁹מידע נוסף על הרכב ומאפייני מדד השלום הגלובלי בדו"ח המלא לשנת 2020.

מניתוח שערכנו עולה כי שיעור מקדם המתאם בין מדד הדמוקרטיה הליברלית לבין מדד השלום העולמי הוא שלילי ומובהק. פירוש הדבר שכל שמדינה מאופיינת במשטר דמוקרטי-ליברלי יותר, כך גדלה ההסתברות שרמת קשרי השכנות ויחסי השלום שלה משמעותיים יותר וכפועל יוצא גם רמת היציבות הביטחונית אל מול סכנות ואיומים חיצוניים גבוהה יותר. עוד נדגיש כי בדיקת שיעור מקדם המתאם הסטטיסטי בין מדד הדמוקרטיה הליברלית לבין מדד השלום הגלובלי הוא שלילי ויציב לאורך שני העשורים האחרונים. במילים אחרות, שינויים במאפייני המשטר לכיוון א-ליברלי עשויים ללמד על רמת שלום ויציבות ביטחונית פחותה בהשוואה לשיפור במאפיינים אלו בקרב מדינות שבהן מאפייני המשטר הדמוקרטיים-ליברליים מתחזקים לאורך השנים. גרף 5 מציג את הקשר בין שני המדדים במדינות המפותחות בשנת 2019. מהתבוננות בתרשים בולטת העובדה כי מרבית המדינות הנהנות מרמת שלום ויציבות ביטחונית הן אלו אשר דירוגן במדד הדמוקרטיה הליברלית הוא הגבוה ביותר.

גרף 5: מדד השלום הגלובלי בהשוואה למדד הדמוקרטיה הליברלית, 2019

5. תקציב ממשלתי להוצאות ביטחון והגנה

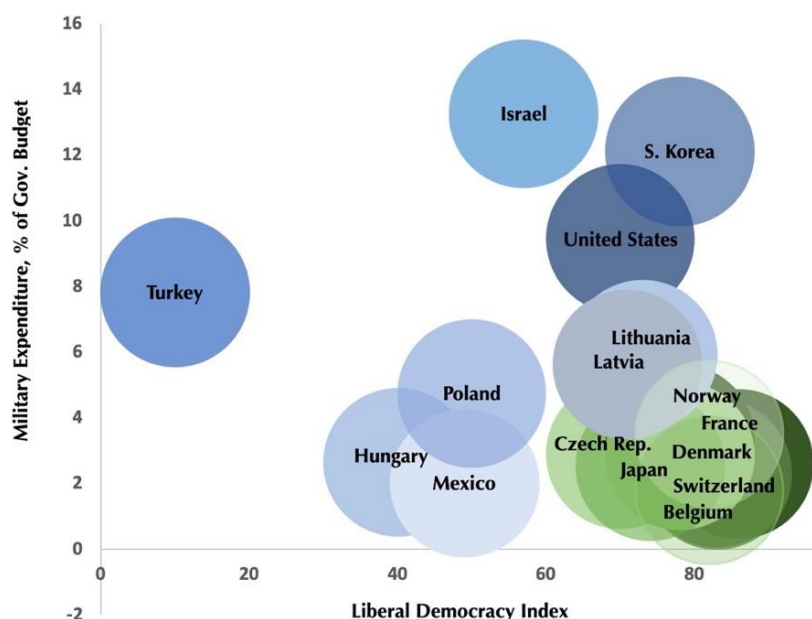
על אף האמור בסעיף הקודם, מדיניות-חוץ עשויה לעיתים לפעול לקידום קשרים בינלאומיים המבוססים בחלקם על הרחבת הרכש הביטחוני וביצוע עסקאות יצוא נשק ושירותים צבאיים. מטבע הדברים, על מרבית פרטי העסקאות הללו מוטל חיסיון, אך בחינה רב-לאומית של שיעורי ההוצאה הממשלתית על בטחון והגנה ביחס לכלל התקציב הממשלתי עשויה לשמש מעין אינדיקטור מספק לשם בדיקת הקשר בין קידום מטרות מסחריות בתחום הביטחון לבין מאפייני משטר דמוקרטי-ליברלי. מדד זה מסייע להעניק פרספקטיבה השוואתית לא רק על מצב האיומים הביטחוניים שבהן נתונות מדינות, אלא גם על סדרי העדיפויות הלאומיים וכן על הצלחתן היחסית של מדינות בקידום עסקאות רכש ביטחונית ויצוא שירותים צבאיים. המחקר הנוכחי עורך השוואה בינלאומית לבחינת מטרות יחסי חוץ אלו, בהתבסס על מדד ההוצאות על צרכי בטחון ועסקאות נשק של מכון SIPRI.²⁰ המדד הספציפי מכיל סדרות עתיות מאז שנת 1949 ומקיף 173 מדינות. מחקרנו מתמקד בשני העשורים האחרונים ובמדינות המפותחות בלבד.

על פי ניתוח הנתונים, ממוצע שיעור ההוצאות הביטחונית כאחוז מכלל התקציב הממשלתי במדינות המפותחות שנסקרו כאן נמצא במגמת ירידה לאורך העשורים האחרונים. בשנת 1990 עמד שיעור ההוצאה הממוצעת על בטחון על כחמישה אחוזים מכלל התקציב הממשלתי ובהדרגה פחת לרמה של ארבעה אחוזים בקירוב. נציין שעל פי נתוני שנת 2019, חל גידול קל בנתח ההוצאה על בטחון מכלל התקציב אשר בממוצע

²⁰ ראו באתר [מכון שטוקהולם לחקר השלום הבינלאומי](http://www.sipri.org) (SIPRI).

עמד על 4.17 אחוזים. ישראל בולטת עם שיעור הוצאה ביטחונית מסך התקציב של 13.25 אחוזים, ואחריה דרום קוריאה, ארה"ב, תורכיה וצ'ילה עם 12.08, 9.43, 7.81 ו-7.18 אחוזים בהתאמה. בנוסף, התבוננות על הקשר שבין מדינות בעלות משטר דמוקרטי-ליברלי לבין שיעור ההוצאה הציבורית על שירותים ביטחוניים מתוך כלל התקציב הממשלתי בכל מדינה מצביעה על מתאם שלילי ומובהק בין המשתנים. מכאן, שכל שמדינה זוכה לדירוג גבוה יותר במדד המשטר הדמוקרטיה הליברלית, שיעור השקעתה בהוצאות ביטחוניות מתוך כלל התקציב הממשלתי הוא נמוך יותר. גרף 6 מדגיש את המתאם הגבוה בין שני המדדים ומראה בחלקו הימני התחתון את המדינות המדורגות גבוה במדד הדמוקרטיה הליברלית ובהשוואה אליהן, שיעור ההוצאה הביטחונית בישראל, דרום קוריאה, ארה"ב ותורכיה גבוה יחסית.

גרף 6: שיעור ההוצאה על ביטחון ביחס למדד הדמוקרטיה הליברלית, 2019

6. יצירת מוניטין חיובי בדעת הקהל הבינלאומית

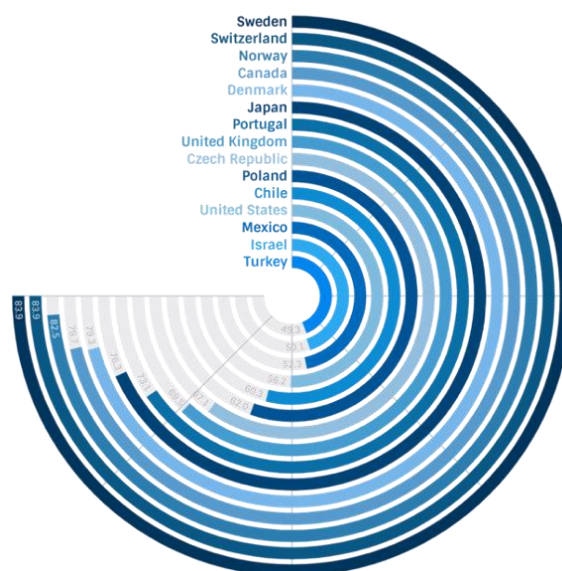
אחת ממטרותיה המרכזיות של מדיניות-חוץ היא שיפור תדמיתן וחיזוק המוניטין של מדינות בדעת הקהל העולמית. כדי להשיג מטרה זו, מדינות מרכזות מאמצים דיפלומטיים מגוונים, תוך איגום משאבים רבים ורתימת שותפים מכלל מגזרי החברה לשם הצגת חזקותיהן, יתרונותיהן היחסיים והישיגיהן הכלכליים, התרבותיים, המדעיים ואחרים. כל זאת בתקווה שמאמצים אלו יתרמו להשגת יעדים מדיניים ארוכי טווח ובה בעת גם לקצירת פירות מידיים כגון הגדלת תיירות נכנסת, עלייה בהיקף היצוא, משיכת השקעות הון ועוד.

מאז שנת 2006, בוחן Reputation Institute את רמת המוניטין של 55 מדינות באמצעות מדד ה-RepTrak הסוקר תפישות בקרב כ-20,000 מרואיינים, ובכך מאפשר ביצוע השוואה בינלאומית של תדמית המדינות כפי שהיא נתפשת בעיני הציבור הרחב.²¹ מדד זה משקלל משתנים רבים כגון עמדות הציבור בנוגע לרמת הפיתוח הכלכלי, המצב הפוליטי ועשייה בתחומי איכות הסביבה. עורכי מדד המוניטין מדגישים את העדר המתאם בין רמת המוניטין של מדינה לגודלה היחסי או למספר תושביה, וכן את העובדה כי למעט שינויים מינוריים במיקומן, רשימת 10 המדינות המובילות הינה יציבה באופן יחסי. עוד נמצא כי גידול בנקודה אחת בציון של מדינה עשוי להיות מתורגם לעלייה של כ-0.9 אחוזים בהיקף התיירות הנכנסת אליה וגידול של כ-0.3 אחוזים בשיעור היצוא הדולרי שלה. מתוצאות הרשימה שמפרסמים עורכי המדד עולה כי המדינות המובילות ברמת המוניטין החיובי בשנת 2019 היו שבדיה, לוקסמבורג, נורבגיה, קנדה ודנמרק. מבין המדינות המפותחות, נמצאות בתחתית הרשימה תורכיה, ישראל, מקסיקו, ארה"ב ודרום קוריאה.

²¹ [2020 Global RepTrak Study](#), RepTrak, 19 June 2020.

בחינה השוואתית בינלאומית בין ערכי מדד המוניטין על פני זמן מאפשרת את זיהוי המתאם בין תפישת המוניטין של המדינות בעיני הציבור לבין מאפייני המשטר הפוליטי ורמת הדמוקרטיה הליברלית השוררת בהן. ואכן, ניתוח תוצאות המחקר שערכנו מלמד על קשר חיובי ומובהק בין שני מדדים אלו. משמעות הדבר היא שמדינות בעלות משטר דמוקרטי-ליברלי נתפשות בעיני הציבור כבעלות נכס תדמיתי חיובי גדול יותר בהשוואה למדינות בעלות משטר א-ליברלי. מעניין לציון כי לאורך השנים ערך מקדם המתאם החיובי בין המשתנים אף מתחזק. בחמש השנים האחרונות ניתן לראות כיצד עוצמת הזיקה בין שינוי במדד הליברליות לבין תפישת המדינה כמוצלחת הופך מובהק יותר בהשוואה יחסית לתחילת העשור.

גרף 7: מדד המוניטין של מדינות, 2019

7. מתאם סטטיסטי בין מדד הדמוקרטיה הליברלית לבין שאר המדדים על פני זמן

תיאור המדדים המייצגים את תשומות ותפוקות מדיניות-החוץ של המדינות המפותחות, אשר נידונו בסעיפים הקודמים, והקשר הסטטיסטי בינם למדד הדמוקרטיה הליברלית, מצביע על קיומו של קשר מובהק. במילים פשוטות, הביצועים של המדינות השונות במדדים השונים הולמים את ביצועיהם במדד הדמוקרטיה הליברלית. ככל שהמדינה משתתפת יותר בגלובליזציה הפוליטית, מפעילה ומשתמשת בעוצמתה הרכה ועומלת על פיתוחה, מעניקה סיוע ומשתתפת בפיתוח מדינות נזקקות, פועלת לקדם שלום, מפחיתה את שיעור ההוצאה הביטחונית ומחזיקה במוניטין בינלאומי גבוה, כך מאפייני המשטר בה הולמים במידה גבוהה יותר את הדמוקרטיה הליברלית. היות ומדובר על קשר מתאמי ולא נסיבתי בהכרח, ניתן גם להפוך את המשפט: ככל שמשטר המדינה הולם יותר את דגם הדמוקרטיה הליברלית, כך המדינה יותר משולבת בגלובליזציה, משתמשת יותר בכלי עוצמה רכה, משקיעה יותר בסיוע ופיתוח חוץ, מקדמת שלום ויציבות, מקצה פחות תקציבים לביטחון בהשוואה להוצאות אחרות וזוכה למוניטין בינלאומי גבוה יותר.

בנוסף, השינוי בעוצמת הקשר בין ששת המדדים המייצגים את מדיניות-החוץ שנבחנו במאמר זה לבין מדד הדמוקרטיה הליברלית בשלושת העשורים האחרונים איננו זהה או הומוגני (טבלה 1). בחלק מהמדדים, עוצמת הקשר נותרה דומה בקירוב לאורך שני העשורים האחרונים; באחרים מתרחשת מגמה ברורה של שינוי. לדוגמא, ניתן לראות כי עוצמת הקשר בין מדד הגלובליזציה הפוליטית לבין מדד הדמוקרטיה הליברלית פוחת לרמה של 0.163 בעשור האחרון משיעור של 0.31-0.32 בשני העשורים הקודמים. עובדה זו אינה מפתיעה והיא מדגישה את הפיחות הגורף שחל במעמדה של הדיפלומטיה המסורתית. מכאן שבעשור האחרון, מאפייני המשטר הפוליטי משפיעים באופן פחות על מאפייני הפריסה הדיפלומטית הפיזית ועל היקף היישום של הסכמים בין מדינות ביחס לאפיקים אחרים. מאידך, דווקא הקשר הסטטיסטי בין משטרים דמוקרטיים-ליברליים לבין מתן סיוע חוץ למדינות מתפתחות גדל במרוצת העשור האחרון בהשוואה לשני העשורים הקודמים. נתון זה מדגיש את הירידה במאפייני הערבות ההדדית אצל משטרים א-ליברליים כלפי

מדינות נחשלות, או לחילופין היעדר אינטרס פוליטי ליצירת בריתות והרחבת מעגל ההשפעה הדיפלומטית באמצעות כלי סיוע חוץ.

טבלה 1: מקדם המתאם הסטטיסטי בין מדד הדמוקרטיה הליברלית למגוון משתנים, לאורך השנים

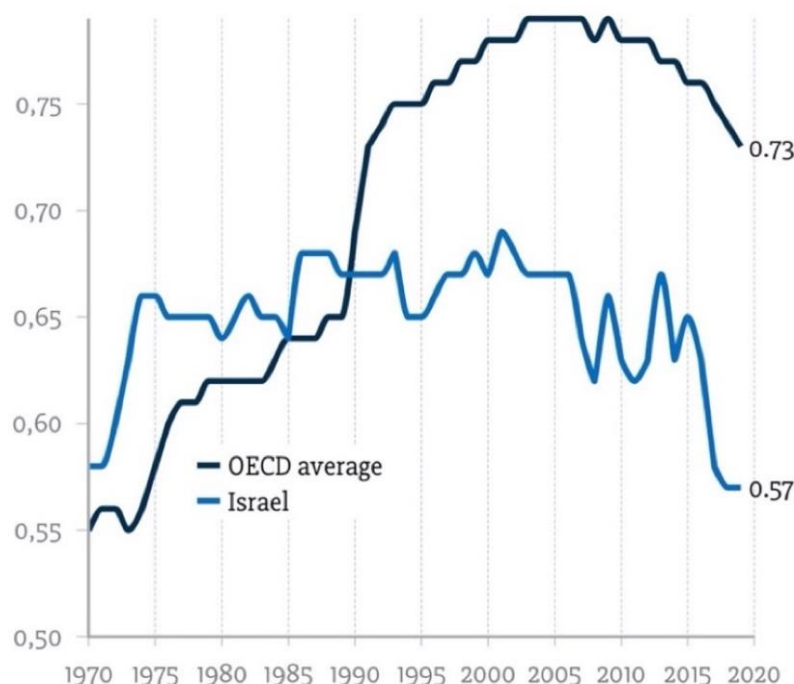
Liberal Democracy Index & ...	2010-2019	2000-2009	1990-1999	מדד דמוקרטיה ליברלית מול...
Political Globalization Index	0.163*	0.322*	0.311*	גלובליזציה פוליטית
Soft Power 30	0.526*			עוצמה רכה
Overseas Development Aid (% of GNI)	0.61*	0.46*	0.496*	סיוע למדינות מתפתחות
Global Peace Index	-0.652*	-0.661*		שלום ויציבות בטחונית
Military Expenditure	-0.275*	-0.225*		הוצאה על בטחון
Country Reputation	0.61*	0.65*		תדמית ומוניטין בינלאומי

ד. שחיקת היסודות הליברליים בדמוקרטיה הישראלית וביטוייה ביחסי החוץ

מדינת ישראל נוהגת להתפאר בהיותה הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון. אולם נתונים השוואתיים מצטברים בשני העשורים האחרונים מעידים על כרסום מתמשך ביסודותיה הדמוקרטיים. דו"ח המכון הישראלי לדמוקרטיה שעורך השוואה בין 15 מדדים מתחום הדמוקרטיה הגלובלית ממקם את ישראל בחציון התחתון ביחס למדינות המפותחות, למעט במדד ההשתתפות הפוליטית, וברבעון התחתון בשבעה מכלל המדדים.²² המדד הבוחן את מאפייני הדמוקרטיה הליברלית בהם התגאתה ישראל משחר ימיה, ובהם היא ממשיכה לנופף ביחסי החוץ שלה, מציג תמונה דומה. על פי **מדד הדמוקרטיה הליברלית של ה-V-Dem**, מאז ראשית המילניום, אז דורגה במקום ה-38 (עם ערך 0.69), ישראל התדרדרה למקום ה-49 בשנת 2019, מתוך 179 מדינות. נציין כי בקרב חברות ה-OECD מדורגת ישראל ב-2019 במקום הרביעי מסוף הרשימה עם ערך של 0.57, אחרי ארה"ב וצ'כיה (0.7 בשתייהן) ומקדימה את פולין (0.50) מקסיקו (0.49), הונגריה (0.40) ותורכיה (0.10).

השינוי במאפייני המשטר כפי שבא לידי ביטוי בערך שמדד הדמוקרטיה הליברלית מעניק לישראל בהשוואה לעבר ויחסית לממוצע ה-OECD מוצג בגרף 8. ראשית, התובנה הבולטת היא השחיקה החדה במהלך העשור האחרון בערך של ישראל במדד זה ביחס לארבעת העשורים הקודמים. אמנם נסיגה זו מתרחשת במקביל לירידה בערך של כלל המדינות המפותחות החברות בארגון, אך נסיגתה של ישראל גדולה באופן משמעותי. עוד ניתן להבחין בבירור שבמשך כארבעה עשורים נע הערך של ישראל במדד הדמוקרטיה הליברלית סביב 0.65 והיה גבוה בהשוואה לקבוצת המדינות המפותחות (אז מנה הארגון 24 מדינות חברות), אולם מאז שנת 1990, חל היפוך במגמה והפער בין ישראל למדינות המפותחות מתרחב לרעת ישראל. מכאן, שלא רק שמתרחשת שחיקה בערכי המדד, אלא מחריף ה"גירעון היחסי" במאפייני המשטר הדמוקרטי-ליברלי בישראל בהשוואה למדינות המפותחות ברבות השנים.

²² תמר הרמן, אור ענבי, וויליאם קביסון ואלה הלר, "מדד הדמוקרטיה הישראלית 2019", המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2019.

גרף 8: יובל שנים של מדד הדמוקרטיה הליברלית. ישראל בהשוואה לממוצע חברות ה-OECD

בהתאם למסקנות ההשוואה הבינלאומית שבחנה את הקשר בין מדד הדמוקרטיה הליברלית לבין מרכיבי מדיניות-החוץ אחרים שנעשתה בחלק הקודם של הנייר, ניתן לראות שהקשר מובהק גם במקרה של ישראל. כלומר, מיקומה הנמוך במדד הדמוקרטיה הליברלית הולם את מיקומה וביצועיה במדדים האחרים. כך לדוגמה, **מדד הגלובליזציה הפוליטית** מעניק לישראל את הערך 74.68 ב-2019, ערך נמוך משמעותית בהשוואה לממוצע מדינות ה-OECD אשר עומד על 89. כפועל יוצא, ישראל מדורגת במקום ה-32 (מתוך 34 מדינות המדגם). נתון זה מעניין במיוחד לאור העובדה שישראל הציגה שיפור במדד בטווח הארוך, אך התדרדרה משמעותית במדד דווקא בעשור האחרון. נזכיר כי מדד הגלובליזציה הפוליטית בוחן את יישום מדיניות-החוץ הגלובלית של מדינות ומשקלל שורת פרמטרים, ביניהם פריסה גיאוגרפית של נציגויות וכוח אדם דיפלומטי וכן היקף ההסכמים הביטורליים והאמנות הרב-לאומיות עליהן חתומות מדינות.²³

היחלשות ישראל במדד הגלובליזציה הפוליטית אינו מפתיע, בעיקר בשל העובדה כי מעל לעשור שמדיניות-החוץ הישראלית אינה זוכה למקום משמעותי בתהליך קבלת ההחלטות של ממשלתה, אלא מנווטת באופן כמעט בלעדי על ידי ראש הממשלה נתניהו.²⁴ זאת ועוד, נדמה כי בפן האסטרטגי, השפעתם של תהליכים היסטוריים ושינויים גיאופוליטיים על סדר יומה הבינלאומי והאזורי של ישראל כמעט ואינם נידונים בהקשר הרחב של מכלול ההזדמנויות והאיומים לאינטרס הלאומי. לרוב, שיקולי הפריזמה הביטחונית ושיקולים פוליטיים קצרי טווח הם המשפיעים על נקודת המבט אל הזירה הבינלאומית.²⁵ משרד החוץ, שתפקידו להוות גורם מקצועי בלתי תלוי ומרכזי בניהול והובלת מדיניות-החוץ הישראלית, מוצא עצמו בשנים האחרונות ממודר מהשיח האסטרטגי, מוחלש, נאבק בסביבת משאבים מדוללים וסובל ממעמד מתערער. המחשה למשבר שעובר על משרד החוץ ניתן לראות בירידה של 14 אחוזים בתקציבו, בעוד סך תקציב הממשלה גדל ב-25 אחוזים מאז שנת 2015. זאת ועוד, המשרד מתמודד עם סגירת נציגויות ומחסור בעובדים המעוניינים להצטרף לשירותיו,²⁶ ומרוקן מסמכויותיו המקצועיות המפוזרות בין משרדי ממשלה אחרים. במשך תקופה ממושכת אפילו לא זכה לייצוג של שר במשרה מלאה. ראיות נוספות לתהליכים שעובר משרד החוץ ולהשלכות הקשות על מדיניות-החוץ הישראלית מופיעות בדו"ח מבקר המדינה.²⁷

²³ קשרי החוץ ופריסת הנציגויות מופיעה ב**רשימת מדינות וסטטוס יחסים עם ישראל**, משרד החוץ, עודכן ב-7 באוגוסט 2019.

²⁴ אורן נהרי, "**במדיניות החוץ של ממשלת נתניהו החמישית – מה שהיה הוא שיהיה**", וואלה, 12 באפריל 2019.

²⁵ גיא רונן "**רואים עולם. המשבר בשירות החוץ כשעת כושר לתיקון הדיפלומטיה והמחשבה המדינית הישראלית**", "תכנית ידרך", קרן ברל כצנלסון, מרץ 2020.

²⁶ נעה לנדאו, "**לא דיפלומטים: מספר המועמדים לקורס הצוערים של משרד החוץ ירד בחדות**", "הארץ", 23 בינואר 2018.

²⁷ טל שניידר, "**מבקר המדינה: יבוש תקציבי ופיזור סמכויות פגעו קשה במשרד החוץ**", גלובס, 4 במאי 2020.

השוואת ישראל לשאר המדינות המפותחות במדד העוצמה הרכה אינו מבשר טובות לישראל. ישראל מצליחה להתברג למדד זה פעם אחת בלבד מאז פורסם לראשונה בשנת 2015, ודירוגה עמד אז על 26 מתוך 30, עם ערך של 44.5, בהשוואה לממוצע של 59.8 של שאר המדינות באותה שנה. מדד זה משקף הכרה גוברת במרכזיותה של תשתית אסטרטגית המבוססת על שיתופי פעולה, רקימת קשרים דיפלומטיים ובניית יחסים המבוססים על אמון, לשם העמקת ההשפעה הבינלאומית והשגת יעדים מדיניים. אסטרטגיה זו מבקשת להרחיב את כלי מדיניות-החוץ שהתבססו בעבר על כוח צבאי וכלכלי ולכלול בהם משאבים נורמטיביים ואמצעים אזרחיים כגון יצוא אמנות, תרבות, חינוך, טכנולוגיה ועוד. הדבר מוביל למסקנה כי מאמציה של ישראל למצב ולשווק את עצמה כמובילה טכנולוגית ותרבותית ככל הנראה אינם מניבים את הפירות המצופים.

מדד נוסף הקשור בעקיפין לעוצמה רכה הינו מדד סיוע החוץ, המבקש לאמוד את מאמצי ישראל לצקת תוכן חיובי ליחסיה עם מדינות, בעיקר עניות יותר, ובכך לחזק את מעמדה ואת תדמיתה החיובית בעולם.²⁸ כמו כן, זוהי הזדמנות לחשיפת הפוטנציאל של ישראל בתחום הכלכלי, המדעי והטכנולוגי. מידת הסיוע הישראלי לפיתוח הכלכלי של מדינות מתפתחות היא דלה ביותר. על פי פרסומי ה-OECD, ישראל משקיעה באפיק זה רק 0.12 אחוזים מהתוצר הלאומי הגולמי, הנתון הנמוך ביותר בהשוואה לסיוע בשיעור ממוצע של 0.3 אחוזים בקרב שאר המדינות המפותחות בשנת 2019.²⁹

הסטייה של המשטר הישראלי מדגם הדמוקרטיה הליברלית באה לידי ביטוי מובהק גם במדד השלום הגלובלי. מחקרים רבים עוסקים בהשפעת איומי ביטחון חיצוניים על אופי משטרים במדינות דמוקרטיות, ואחדים אף בחנו את הקשר שבין איומים קיומיים לאופיו של המשטר בישראל.³⁰ לרוב נמצא קשר נסיבתי בין היקף איומי הביטחון לבין אופן בחירת הציבור את נציגיו, בהתאם למחויבותם להתמודד עם איומים אלו. אף על פי כן, חשוב לדעתנו לבחון את אופן ומידת הקשר שבין התמודדות מול איומים ויציבות הביטחונית של מדינות לבין אופיו של המשטר. ההשוואה הבינלאומית בין המדדים מצביעה על הלימה בין אופי המשטר הדמוקרטי-ליברלי לבין בחירתו לפעול לקידום שלום אזרחי ושיפור יחסי השכנות בין עמים באמצעות יישום מדיניות-חוץ פרוגרסיבית ורקימת קשרים בינלאומיים. מדיניות-חוץ הפונה לכריתת בריתות ובניית שיתופי פעולה יוצרת הזדמנות לחתימה על הסדרי שלום, אך גם לשימור וחיזוק יחסים קיימים, תוך מזעור הסיכון שמשבר ביטחוני יתדרדר לכדי סכסוך אלים.

מדד השלום הגלובלי בוחן פרמטרים כגון רמת האיום בשל סכסוכים חיצוניים למדינה, כמו גם יחסי שלום עם מדינות שכנות, ומאפשר אמידה של רמת המיליטריזציה השוררת במדינות וכן ניבוי מגמות הקשורות להיקף הקונפליקטים הביטחוניים המקומיים והבינלאומיים. על פי מדד השלום הגלובלי, מדינת ישראל אינה מצליחה בקידום מטרות חשובות אלו והפירות שהיא קוצרת דלים במיוחד. בשנת 2020, מדורגת ישראל במקום ה-35 (אחד לפני תורכיה האחרונה) עם ערך של 2.775 בהשוואה לממוצע חברות ה-OECD אשר עומד על 1.663. נזכיר כי ככל שהערך גבוה יותר, רמת השלום במדינה נמוכה יותר. במילים פשוטות, מדינת ישראל אינה פועלת מספיק, ולכן גם לא מצליחה דיה, לביסוס יחסי שלום ושיתוף פעולה אזרחיים ארוכי טווח עם סביבתה, אשר יגבירו את ביטחונה הלאומי, יצמצמו את הסיכוי למשברים אלימים, ויאפשרו צמיחה ושגשוג לאזרחיה. סדר העדיפויות הישראלי גם בא לידי ביטוי בפרסומים בינלאומיים הממקמים את ישראל בעשירייה המובילה בעולם בהיקף העסקאות הביטחוניות שבהן היא מעורבת. לדוגמא, מכון SIPRI מציג את העלייה בהיקף ההוצאה הביטחונית ביחס לתקציב הממשלתי לאורך השנים, ואף מדרג את ישראל בשנה האחרונה כיצואנית הנשק הגדולה בעולם באופן יחסי למספר תושביה.³¹

ביצועיה של ישראל בשלל המדדים משפיעים גם על ביצועיה במדד נוסף, אשר בה בעת מושפע משאר המדדים, אך גם משפיע בפני עצמו – **מדד המוניטין של המדינה**. מדד זה מתקשר למעמד הבינלאומי של ישראל ולמנעד ההזדמנויות מהן המדינה עשויה ליהנות. אולם יותר מכך, מבחינת ישראל, מדד זה מתקשר גם לעצם הלגיטימציה הבינלאומית לקיומה. אין זה פלא כי בשנים האחרונות מעניקה ממשלת ישראל משקל הולך וגדל לנושא ההסברה ולמאבק בדה-לגיטימציה למדיניותה בזירה הבינלאומית, כמו גם למאבק בארגוני

²⁸ סיוע החוץ הישראלי למדינות מתפתחות נעשה בעיקר באמצעות [סוכנות הסיוע הלאומית של ישראל מש"ב \(המרכז לשיתוף פעולה בינלאומי\)](#), [משרד החוץ](#). עודכן ב-29 לספטמבר 2020.

²⁹ נציין כי בשנת 1970 אימצו חברות ה-OECD [יעד סיוע חוץ](#) למדינות מתפתחות בשיעור של 0.7 אחוזים מהתמ"ג לנפש.

³⁰ [ישראל ואיומים קיומיים במבט השוואתי](#), פוליטיקה 20, חורף 2010.

³¹ מנתוני הטבלה המציגה את רמת ההוצאה הביטחונית לנפש לשנת 2019 - [SIPRI Military Expenditure Database](#).

החרם על ישראל, כדוגמת ה-BDS.³² סוגיה זו מתקשרת לצורך ביצירת תדמית חיובית לישראל בתנאי סכסוך מתמשך ולאור ביקורת בינלאומית חריפה על אי-חוקיות מדיניותה בשטחים. בעולם בו גוברת חשיבותם של עיצוב התודעה ותפישת הציבור את המציאות, לעיתים על חשבון העובדות, מקדישה ישראל משאבים מרובים להשפעה על דעת הקהל העולמית. אמצעים אלו מופנים למאבק ישיר בארגוני דה-לגיטימציה ובאנטישמיות, לצד שיווק תדמית של ישראל על הישגיה יוצאי הדופן בתחומי המדע והטכנולוגיה, חקלאות, תרבות ואמנות ועוד. אולם מאמצים אלו מבוזרים מאוד ונעשים על ידי משרד החוץ מדולל המשאבים, ובאמצעות גופים נוספים כמו המשרד לנושאים אסטרטגיים והסברה, ארגונים יהודיים שונים ואחרים, וללא יד מכוונת ואפקטיבית. נציין כי על אף ההתגייסות לשיפור תדמיתה של ישראל בדעת הקהל העולמית, על פי מדד המוניטין RepTrak, המשווה בין מעמד הבינלאומי של מדינות, ישראל עדיין ממוקמת בתחתית רשימת המדינות המפותחות, רק לפני תורכיה שסוגרת את הרשימה. תמיכה נוספת למגמת היחלשות המוניטין של מדינת ישראל ניתן למצוא במדדים וסקרי רוחב כגון ה-Best Countries 2020 שבו מדורגת ישראל במקום ה-29 מתוך 73³³ ובמדד ה-Good Country אשר בוחן את תרומתן של מדינות לטובת האנושות וממקם את ישראל במקום ה-45 מתוך 149 המדינות שנסקרו בשנה האחרונה.³⁴

ה. סיכום

המסקנות העולות ממחקר זה אינן מפתיעות. הן אינן מציגות תמונה שונה מהאינטואיציה הראשונית, אלא מאששות אותה. הנתונים מראים בבירור כי ככל שערך מדד הדמוקרטיה הליברלית המתאר את המשטר הפנימי יורד, כך נחלשת פעילותה והצלחתה של אותה מדינה בזירה הבינלאומית במדדים שונים. אין אלה מדדים אקראיים, אלא מדדים המשקפים בחלקם גם את הסדר הדמוקרטי-ליברלי העולמי שצמח לאחר מלחמת העולם השנייה. אולם חשוב לציין כי המדדים אינם בוחנים רק את יישום סדר העדיפויות הדמוקרטי-ליברלי של המדינה בזירה הבינלאומית, אלא בוחנים מגוון רחב של החלטות ושימוש בכלי מדיניות-חוץ המייצגים תשומות ותפוקות אוניברסליות ברות מדידה. המסקנה העולה מהנתונים היא שמדינות דמוקרטיות ליברליות מצליחות לקדם מדיניות-חוץ מכלילה ומשתפת במסגרת של סדר עולמי דמוקרטי-ליברלי. ושוב, חשוב להדגיש כי תמונה זו אינה נשענת על הסבר סיבתי חד-כיווני. בהחלט ניתן גם לטעון כי המדינות הדמוקרטיות-ליברליות הפגינו עוצמה רבה והצלחה בזירה הבינלאומית עד כי הצליחו לבנות את הסדר העולמי לאור הערכים והנורמות שלהן.

בנוסף, אפשר לזהות בנתונים את תוצאות המחלוקת הנורמטיבית העכשווית המתנהלת בין הסדר הדמוקרטי-ליברלי לבין הסדר הלאומי-פופוליסטי, ברמת המדינות וביחסי הכוחות העולמיים. מגמה זו באה לידי ביטוי בהתדרדרות של מדינות רבות במדדי הדמוקרטיה הליברלית לרמה שבה מתוארים משטריהם כסמי-דמוקרטיים או אוטוקרטיים לפרקים. מציאות זו היא גם הרקע לבניית מערכות יחסים ורשתות רחבות של קשרים חוצי גבולות פוליטיים בין כוחות פופוליסטיים שונים, כמו גם בין כוחות דמוקרטיים-ליברליים. כך ניתן למשל להבין את בחירתה של ישראל בראשות נתניהו להרחיב את קשריה המדיניים עם מדינות רבות בעלות מאפייני משטר דומים, כמו הונגריה או פולין. לא פעם, הרקע להתקרבות זו הינו זיקה אידיאולוגית-פוליטית ימנית-דתית, תפישות דומות בנוגע לאיומים פנימיים וחיצוניים, כוונה להיאבק בסדר הליברלי הקיים ואינטרסים משותפים בנוגע לסוגיות מדיניות שעל סדר היום. לדוגמה, התקרבות ישראל למדינות וישגרד באיחוד האירופי,³⁵ או חיזוק הקשרים עם מנהיגים כמו טראמפ בארה"ב ובולסונארו בברזיל.

אולם, על אף מגמת ההיחלשות, המוסדות והנורמות השולטים בסדר העולמי עדיין מבוססים על ערכי הדמוקרטיה הליברלית. תפיסת הטוב העליון הולמת את הטוב הדמוקרטי-ליברלי, כפי שמשקפים זאת בבירור מדדי השלום, המוניטין והעוצמה הרכה. על רקע זה, אין תמה שמדינות דמוקרטיות-ליברליות עדיין מצליחות להשיא את עוצמתן, ובכך להניב הישגים משמעותיים עבור כלכלתן ואזרחיהן לאורך זמן, בצורה מיטבית ביחס למדינות אוטוקרטיות או משטרים פופוליסטיים. מתוך הדברים הללו ניתן להסיק כי מבחינה אינסטרומנטלית ושיקולי עלות-תועלת, אזרחים ומדינות צריכים לשאוף לחיזוק הערכים והנורמות

³² מאחורי המסיכה. אופיו האנטישמי של ה-BDS נחשף, המשרד לנושאים אסטרטגיים והסברה, ספטמבר 2019.

³³ Overall Best Countries Ranking 2020, USNews.com, Retrieved on 18 November 2020.

³⁴ Simon Anholt, The Good-Country Index, Retrieved on 19 November 2020.

³⁵ Eyal Ronen and Nimrod Goren "Divisive Policies: Israel's Foreign Policy towards the EU and its Member States," in Muriel Asseburg and Nimrod Goren (eds.), Divided and Divisive: Europeans, Israel and Israeli-Palestinian Peacemaking (PAX, SWP and the Mitvim Institute, 2019).

הדמוקרטיים-ליברליים במשטרם, כדי לזכות בטובין שהמערכת הבינלאומית יכולה לספק להם. אולם יותר מכך, במסגרת המאבק שמתחולל בתוך המדינות ובזירה הבינלאומית בין השקפת העולם הדמוקרטית-ליברלית לבין השקפת העולם הפופוליסטית, על מדינות ואזרחים לבחור צד ולנקוט עמדה מוסרית-ערכית. מבחינת אזרחי מדינת ישראל, זו אמנם עמדה אינסטרומנטלית נבונה אך חשוב מכך זוהי עמדה ערכית חשובה במאבק על עיצוב דמותה של החברה והמדינה שלהם – על המוסדות הדמוקרטיים, על הפרדת הרשויות, על שלטון החוק, על סיום הכיבוש, על שוויון והגנה על מיעוטים, ועל כיבוד זכויות האדם והאזרח.